



ДЗЕВЯЦЬ КВЕТАК І КРЫНІЧНАЯ ВАДА

Крыніца святога Яна знаходзіцца ў Глыбоцкім раёне, каля вёскі Бабруйшчына, б'е з-пад гары, на якой стаіць праваслаўная царква. У дзень Іаана Хрысціцеля з самага ранку да крыніцы збіраюцца жыхары навакольных вёсак на малебен і асвячэнне вады. Калісьці тут ладзіліся фэсты і вялікія кірмашы, якія, на жаль, адышлі ў нябыт. У параўнанні са старымі часамі сучасныя фэсты ўжо не такія шматлюдныя і гаманкія. І ўсё ж такі і яны па-свойму асабліва, напоўненыя душэўным спакоем, з адгалоскамі самабытнай мінуўшчыны.

Сёлета мне пашчасціла апынуцца каля славуэта струменчыка і паглядзець на мясцовы, па-ранейшаму прыгожы звычай. А ён пачынаецца з таго, што паломнікі прыходзяць сюды з букетамі лясных альбо палявых красак. Здаўна павялося, што культавую фларыстычную кампазіцыю павінны складаць сама мала дзевяць кветак. Не толькі жанчыны і дзеці збіраюць і нясуць сюды кветкі — і ў руках мужчын таксама я ўбачыў гэты абавязковы атрыбут свята. Адзін са старэйшых

удзельнікаў сёлетняга прыкрынічнага набажэнства, жыхар вёскі Свіла 2 Раман Козел, акрама півоніяў, якія прывёз з дому, дабавіў да букета і лугавых купальскіх кветак. Раман Іванавіч шчыра падзяліўся сваімі пачуццямі. Вёска, дзе ён жыве, знаходзіцца за дванаццаць кіламетраў ад Бабруйшчыны, але пакуль здароўе дазваляе, заўсёды імкнецца пабыць каля крыніцы, адчуць атмасферу свята. Дзякуючы свайму суседу-аўтаматару ён своечасова прыехаў на фэст, пабыў у царкве на набажэнстве, прайшоўся хросным шэсцем, акрапіўся свяцонай вадой. Як вы думаеце, які ў Рамана Іванавіча ўзрост? Не паверыце — восемдзесят сем гадоў!.

Для многіх маладых удзельнікаў, і асабліва для нетутэйшых, удзел у свяце заключаецца толькі ў тым, каб асвяціць кветкі і набраць крынічнай вады. А старэйшыя людзі, як Ра-



ман Козел, заўсёды нетаропка размаўляюць з землякамі, уважліва слухаюць казанні цяперашняга настояцеля айца Вячаслава Пяшко, абавязкова заходзяць у маленькую каплічку і ставяць свечкі перад абразамі і, вядома, схіляюцца перад фігурай святога Іаана.

Цагляную царкву на гары, як аброк Богу, узвёў пан Буйніцкі. Сваім аброкам гаротны пан хацеў дапамагчы дачцэ, якая хварэла і памерла ад сухотаў. Вядомы і час пабудовы храма — 1873 год, і пазнейшая яго гісторыя. Калі ў 1939 годзе на гэтую тэрыторыю прыйшлі Саветы, царкву закрылі. Пасля вайны ў храме была турма. А драўляную скульптуру святога Іаана змагары з рэлігіяй намагаліся ўтапіць у Ксяндзовым возеры (у яго ўпадае крыніца). Але марна! Дзякуючы мужным дзеянням мясцовых жанчын святых была надзейна схавана і не пацярпела. Калі цемрашальскі час мінуў, фігуру зноў паставілі ў каплічку над крыніцай. У дзевяностых гадах мінулага стагоддзя стараннямі мясцовых жыхароў і святара аднавілі і царкву.

Кажуць, тутэйшая крынічная вада дапамагае ад ста хвароб. Сваю святую ваду бабруйшчынская крыніца шчодра аддае тутэйшым азёрам — а іх тут пяць — і поіць рэчку з прыгожай назвай Шоша.

Анатоль КЛЯШЧУК, anatol@zviazda.by
Фота аўтара.

Усе здымкі гэтага фотарэпартажу глядзіце на сайце zviazda.by



ПАНТЭОН ЛІТВИНЫ

ВІТАЎТ (1350—1430)

Хочацца абстрагавацца ад тых гучных эпітэтаў, якімі надзялілі яго сучаснікі і наступнікі: вялікі, слаўны, герайчны і г. д., і больш аб'ектыўна зірнуць на гэтую ўсё ж вялікую, але ж і драматычную постаць беларускай гісторыі. Культ Вітаўта пачаў складацца ўжо пры яго жыцці, што яскрава праявілася ў летапіснай «Пахвале Вітаўту», а пасля развіўся ў XVI стагоддзі, у часы павольнага заняпаду ВКЛ. Вітаўт зрабіўся сімвалам велічы Літвы, дзяржаўнай магутнасці Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага. Сапраўды пры Вітаўце ВКЛ было самай моцнай дзяржавай ва Усходняй Еўропе. Яе межы сьгалі ад Падляшша да ракі Угры, ад Балтыйскага да Чорнага мораў — адна з найбуйнейшых тагачасных еўрапейскіх дзяржаў. У залежнасці ад Вітаўта знаходзіліся татарскія ханы і рускія князі. Усё гэта ўражвае і напаяняе гонарам сэрцы патрыётаў, як у сучаснай Летуве (дзе Вітаўт з'яўляецца нацыянальным героем), гэтак і ў Беларусі (дзе ён знаходзіцца на правах пасынка). Ёсць чым ганарыцца і адначасова няма чым ганарыцца. Дзяржаўная магутнасць — гэта плён дзейнасці Вітаўтавых папярэднікаў, перш за ўсё Альгерда. А пашырэнне меж дзяржавы да Чорнага мора — непатрэбная справа, якая каштавала ВКЛ дарэмных ахвяр. Далучаны і без Вітаўта Смаленск быў пад уладай ВКЛ. Далучэнне адсталой і спустошанай крыжакамі Жамойці мела б тады важнае значэнне, калі б там узніклі партовыя гарады, што звязала б ВКЛ напракці па моры з Еўропай і перакрыла б Рыжскі гандаль. Вітаўт гэтага не разумеў і не зрабіў, як і яго наступнікі. Зрэшты, авантура з былым ханам Залатой Арды Тахтамышам і прайграная 12 верасня 1399 года бітва на Ворскле дорага каштавалі ВКЛ, прынамсі, страты часткі свайго суверэнітэту паводле Віленска-Радамскай уніі. І што мы бачым, дзе велікі Вітаўта? За што яго назвалі Вялікім?

Так, у славутай Грундвальдскай бітве Вітаўт праявіў асабістую мужнасць, узяў, па сутнасці, на сябе кіраванне саюзным войскам, але перамога над крыжакамі не была цалкам яго заслугай. Ды і вынікі гэтай перамогі аказаліся не такімі значымі. Вітаўт не змог завалодаць найважнейшым портам на Балтыцы Кралеўцам, што сапраўды прынесла б эканамічную і стратэгічную карысць ВКЛ. І галоўнае — гэтак і не зрабіўся ён каралём і не ператварыў сваю дзяржаву ў каралеўства, даўшы ёй гістарычны шанц жыць самастойным дзяржаўным жыццём, стаць паўнапраўным суб'ектам еўрапейскай палітыкі. Шанс, які ўпусціў Вітаўт. Немалая віна Вітаўта ў міжусобных войнах з Ягайлам, калі ён, па словах рускага летапісца, «шмат зла зрабіў зямлі Літоўскай».

Магчыма, я даволі суровы да постаці Вітаўта, наўмысна не бачу таго станоўчага, што зрабіў ён, не ўлічваю яго магчымасці і цяжкасці, якія ён вымушаны быў пераадольваць. Усё гэта я бачу і ўлічваю, але мяркую, як на вышэйшым судзе, па самым высокім рахунку, так бы мовіць, па-гамбургску. Калі табе дадзена вялікая ўлада, дык і справы твае павінны быць вя-

лікія на вякі, дзеля наступных пакаленняў. На жаль, пры ўсім жаданні, такіх вялікіх спраў у Вітаўта няма; значныя, неабходныя, патрэбныя ёсць, а вялікіх... Можна я памыляюся?

Паўстанне Вітаўта ў 1389 годзе супраць Ягайлы ў некаторай меры астудзіла польскія імплэты «прыватызаваць» ВКЛ. Але яшчэ раней,

у 1387 годзе, паўстаў Андрэй Полацкі, паўстанне якога падаўляў Вітаўт разам са Скіргайлам.

Стаўшы вялікім князем літоўскім, Вітаўт здолеў зрабіць тое, што не змаглі зрабіць еўрапейскія манархі — правесці цэнтралізацыю дзяржавы, ліквідуючы ўдзельныя княствы. На месцы ўдзельных князёў ён прызначыў сваіх намеснікаў, пераважна з літвінаў, якія праводзілі агульнадзяржаўную палітыку, ахвяраваўшы дзеля яе мясцовымі інтарэсамі. Такім чынам, Вітаўт выкарыстоўваў сілы ўсіх зямель, што ўваходзілі ў ВКЛ, толькі па-разумнаму не змог іх выкарыстаць. Паражэнне на Ворскле прымусіла ісці на ўступкі Ягайлу, які падціскам палякаў дамогся ад яго пацвярджэння Крэўскай уніі. Не падначаліў Вітаўт сваёй уладзе Пскоў і Ноўгарад Вялікі, хоць і ваяваў з імі. Сілы разыходзіліся на такія вольныя вайны, а не на ажыццяўленне нейкай адной значнай задачы. Нават далучэнне да ВКЛ Жамойці толькі дадало клопатаў і праблем. Давялося Вітаўту ў 1413 годзе гвалтам насаджаць там каталіцтва, дадаўшы да сваёй сумнай славы «крывапіца» сярод жамойтаў за падаўленне іх паўстання ў 1405 годзе, славу знішчальніка іх

веры. З-за Жамойці Вітаўт загразнаў у доўгіх спрэчках з Ордэнам, якія, па сутнасці, нейтралізавалі ажыццяўленне яго даўняй мары — зрабіцца каралём. Ён губляў дарагі час на доказы прыналежнасці Жамойці да ВКЛ. Як тут не нагадаць Міндоўга ці таго ж Ягайлу, якія дзеля сваіх палітычных мэт лёгка аддавалі Жамойць Ордэну. Пэўна, Вітаўт меў да Жамойці, як матчынай радзімы, сентыментальныя пачуцці і не хацеў гандляваць ёй, тым больш па маці Біруце ён быў жамойтам.

І толькі тады, калі старасць па-здрадніцку падкралася да яго, Вітаўт спыхаўся і пачаў дзейсна рыхтаваць глебу для сваёй каранацыі, заручыўшыся падтрымкай імператара Свяшчэннай Рымскай імперыі Сігізмунда I. Але дзеля гэтага трэба было ісці на разрыў з Польшчай, супраць чаго падняліся палякі і Ягайла. Яны сарвалі каранацыю ў Луцку ў 1429 годзе падчас з'езду Вітаўта і Сігізмунда I, а пасля ўжо ў Вільні ў 1430 годзе імператарскія паслы, якія везлі Вітаўту карону, даведаўшыся аб заставе на польскіх межах, спыніліся ў Франкфурце. Вітаўт так і не дачакаўся каралеўскай кароны. 27 кастрычніка 1430 года ён памёр у сваім Троцкім замку. Ян Дługаш дае Вітаўту пахвальную характарыстыку: «Сярод людзей нашага часу было пашырана меркаванне, што нікога з сучасных правіцеляў нельга параўнаць з Вітаўтам, што ні адзін з іх не пераўзыходзіць яго ні шчодрасцю, ні ўмельымі дзеяннямі. Ён першы славай здзейсненых спраў, якія пракаціліся рэхам сваіх дзеянняў, вынес на свет і асвяціў бедную і няшчасную сваю айчыну, якая пры наступных князях не мела падобнай велічы». Усё пазнаецца ў параўнанні, і, як бачым, Вітаўт відавочна пераўзыходзіць і тагачасных уладароў, і сваіх наступнікаў, але сярод іх не было сапраўды вялікіх асоб. Ды і хто з іх пражыў такое драматычнае жыццё, як Вітаўт? Ён спазаў шмат выпрабаванняў лёсу: страту бацькоў, сыноў, якіх атруцілі крыжакі, няволю, ганебныя



ўцёкі ад татараў, знявагу ворагаў і сяброў, здраду падданных і шмат чаго іншага. А зрабіўшыся вялікім князем, не траціў час на пацехі, паляванне, гульні, увесь аддаўся дзяржаўным справам. Правіў ён сурова, але справядліва, караў дзяржаўцаў і чыноўнікаў, якія разбагацелі на збіранні пабораў і рабаванні, што падабалася народу. Ён не аддзяляўся ад народа і кожны пакрыўджаны мог паскардзіцца свайму гаспадару на крыўдзіцеля. Сапраўдны ўзор клапатлівага гаспадара дзяржавы. Гэткім ён і застаўся ў народнай памяці, а не як «паходная вайны», як называлі яго сучаснікі за шматлікія войны, якія ён вёў. Як чалавек Вітаўт наўрад ці быў шчаслівы; згубіўшы сыноў (адзіная дачка Соф'я была жонкай маскоўскага князя Васіля Дзмітрыевіча), ён пазбавіўся нашчадкаў і спадкаемцаў свайго жыцця, і яму заставалася быць «бацькам дзяржавы». Няздзейсненая мара стаць каралём прыгнятала яго на смяротным ложы, рабіла жыццё бессэнсоўным, ён умяляў Ягайлу дазволіць каранаваць, але дарэмна. І адзіным яго суцяшэннем было разуменне, «што кожны чалавек уваскрэсне пасля смерці і атрымае адпаведную плату за свае справы». Ці намякаў на пакаранне Ягайлы, ці спадзяваўся на боскую літасць за свае справы, а воль ад наступных пакаленняў ён сапраўды атрымаў належную плату — удзячную памяць пра сябе і найменне Вялікі.

Вітаўт ЧАРОПКА.

